עין משפט נר מצוה

קבא א מיי' פ"ז מהל' דעות הלכה ה:

מוסף רש"י

שכליות יועצות. את הלב, עשה כן, ולב מבין. מה יש לו לעשות אם ישמע לעצת הכליות אם לאו, ומנין שהכליות יועצות שנאמר (תהלים טז) אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי, ומנין שהלב מבין שנאמר (ישעיה ו) ולבבו יבין, **ולשון מחתך.** הדבור להוציא מפיו, **פה גומר.** הם השפתים, גומר ומוציאו (ברכות סא.). **טשו.** נחבאו (תענית כט. ב"מ פה.). **חיי עולם.** תורה (לעיל י.). **חיי שעה.** עולם הזה (תענית כא.). **שלם בממונו.** שלא חסר כלום מכל אותו דורון, **שלם בתורתו.** שלא שכח תלמודו בבית לבן (בראשית לג יח).

על המעשר ר' אלעזר בר' יוסי אומר על לשון הרע אמר רבא ואיתימא ריב"ל מאי קראה [1]והמלך ישמח באלהים יתהלל כל הנשבע בו כי יסכר פי דוברי שקר איבעיא להו רבי אלעזר ברבי יוסי על לשון הרע קאמר או דילמא אף על לשון הרע נמי קאמר ת"ש כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה היה שם רבי יהודה ור' אלעזר בר' יוסי ור"ש נשאלה שאלה זו בפניהם מכה זו מפני מה מתחלת בבני מעיים וגומרת בפה נענה רבי יהודה ברבי אלעאי [א]ראש המדברים בכל מקום ואמר אע"פ [ב]שכליות יועצות ולב מבין ולשון מחתך פה גומר נענה רבי אלעזר ברבי יוסי ואמר מפני שאוכלין בה דברים טמאין דברים טמאים סלקא דעתך אלא שאוכלין בה דברים שאינן מתוקנים נענה ר' שמעון ואמר בעון ביטול תורה אמרו לו נשים יוכיחו שמבטלות את בעליהן נכרים יוכיחו שמבטלין את ישראל תינוקות יוכיחו שמבטלין את אביהן תינוקות של בית רבן יוכיחו התם כדרבי גוריון דאמר רבי גוריון ואיתימא רב יוסף ברבי שמעיה בזמן שהצדיקים בדור צדיקים נתפסים על הדור [ג]אין צדיקים בדור תינוקות של בית רבן נתפסים על הדור א"ר יצחק בר זעירי ואמרי לה א"ר שמעון בן נזירא מאי קראה [2]אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן וגו' ואמרינן גדיים הממושכנין על הרועים ש"מ אף על לשון הרע נמי קאמר ש"מ ואמאי קרו ליה ראש המדברים בכל מקום דיתבי רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ויתיב יהודה בן גרים גבייהו פתח ר' יהודה ואמר כמה נאים מעשיהן של אומה זו תקנו שווקים תקנו גשרים תקנו מרחצאות ר' יוסי שתק נענה רשב"י ואמר כל מה שתקנו לא [ד]תקנו אלא לצורך עצמן תקנו שווקין להושיב בהן זונות מרחצאות לעדן בהן עצמן גשרים ליטול מהן מכס הלך יהודה בן גרים [א]וסיפר דבריהם ונשמעו למלכות אמרו יהודה שעילה יתעלה יוסי ששתק יגלה לציפורי שמעון שגינה יהרג אזל הוא ובריה טשו בי מדרשא כל יומא הוה מייתי להו דביתהו ריפתא וכוזא דמיא וכרכי כי תקיף גזירתא °א"ל לבריה [ה]נשים דעתן קלה עליהן דילמא מצערי לה ומגליא לן אזלו טשו במערתא איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא והוו [ו]משלחי מנייהו והוו יתבי עד צוארייהו בחלא כולי יומא גרסי °בעידן צלויי לבשו מיכסו [ז]ומצלו והדר משלחי מנייהו כי היכי דלא ליבלו איתבו תריסר שני °במערתא אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא אמר מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזירתיה נפקו חזו אינשי דקא כרבי וזרעי אמר [ח]מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה כל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף יצתה בת קול ואמרה להם להחריב עולמי יצאתם חיזרו למערתכם הדור אזול איתיבו תריסר ירחי שתא אמרי [ט]משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש יצתה בת קול ואמרה צאו ממערתכם נפקו כל היכא דהוה מחי ר' אלעזר הוה מסי ר"ש אמר לו בני די לעולם אני ואתה בהדי פניא דמעלי שבתא חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי [י]מדאני אסא ורהיט בין השמשות אמרו ליה הני למה לך אמר להו לכבוד שבת ותיסגי לך בחד חד כנגד [3]זכור וחד כנגד [4]שמור א"ל לבריה חזי כמה חביבין מצות על ישראל יתיב דעתייהו שמע ר' פנחס בן יאיר חתניה ונפק לאפיה עייליה לבי בניה הוה קא [כ]אריך ליה לבישריה חזי דהוה ביה פילי בגופיה הוה קא בכי וקא נתרו דמעת עיניה וקמצווחא ליה א"ל אוי לי שראיתיך בכך א"ל אשריך שראיתני בכך שאילמלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך דמעיקרא כי הוה מקשי ר"ש בן יוחי קושיא הוה מפרק ליה ר' פנחס בן יאיר תריסר פירוקי לסוף כי הוה מקשי ר"פ בן יאיר קושיא הוה מפרק ליה רשב"י עשרין וארבעה פירוקי אמר הואיל ואיתרחיש ניסא איזיל אתקין מילתא דכתיב [5]ויבא יעקב שלם ואמר רב שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו [5]ויחן את פני העיר אמר רב מטבע תיקן להם ושמואל אמר שווקים תיקן להם ור' יוחנן אמר מרחצאות תיקן להם אמר איכא מילתא דבעי לתקוני אמרו ליה איכא דוכתא דאית ביה ספק טומאה

ואית

על המעשר. האוכל פירותיו טבלים והוא במיתה בידי שמים וזוהי מיתתו מדה במדה דדרך גרונו נכנס במעיו: **יסכר.** אסכרה: **לכרם.** זה בית המדרש שיושבין שורות שורות ככרם כך מפורש בירושלמי בברכות[ל]: **מכה זו.** אסכרה: **ראש המדברים.** במלות המלך[מ] שלוה עליו לדבר תחלה בכל מקום כדלקמן: **פה גומר.** לשון הרע והוא בא על כך לפיכך מתחיל במעיים ומסיים בפה שהלב מבין לספר לשון הרע וגודה הדברים מלבו: **פה גומר.** הכלי[נ] יוצא מן הגרון: **דברים טמאים סלקא דעתך.** וכי עונשה מיתה דבשלמא לשון הרע עונשה מיתה דכתיב (תהלים קא) מלשני בסתר רעהו אותו אצמית: **מתוקנין.** מעושרים שהטבל במיתה בידי שמים כדיליף באלו הן הנשרפים (סנהדרין דף פג.): **בעון בטול תורה.** דענוש נמי מיתה כדאמרן[ס] מקרא נדרש לפני פניו למען ירבו ימיכם[ע] הא אם לא תלמדו יתמעטו: **נשים יוכיחו.** שאינן מצוות על דברי תורה דכתיב ולמדתם אותם את בניכם[פ] ולא בנותיכם[צ] ומתות באסכרה אמר להן אף הן מבטלות את בעליהן: **תינוקות יוכיחו.** שאינן בני לימוד. אמר להן אף הן בעון שמבטלים את אביהם להוליכן לחמה ולצונן ולפייסן באגוזים: **של בית רבן.** לא בטלין ולא מבטלין: **אם לא תדעי לך.** לשמור מצותי נאי לך ובקשי רחמים בזכות עקבי הצאן אבות הראשונים שהיו רגלי הצאן וחזוקם ורעי בזכותן את גדיותיך תינוקות שלך שלא יתפשו על משכנות הרועים רועי הדור ופרנסיו: **ש"מ אף על לשון הרע.** ולא פליג אמעשר דהא קאמר הכא שהם אוכלין דברים שאינן מתוקנין: **בן גרים.** בן גר וגיורת היה: **של אומה זו.** רומיים: **שווקין.** סדר מושב שווקי עיירות וחוצותיהן: **וסיפר דבריהם.** לתלמידים או לאביו ואמו ולא להשמיען למלכות ונשמעו על ידו למלכות: **יתעלה.** להיות ראש המדברים: **איברי להו חרובא.** לאכול פירותיו ועינא דמיא לשתות: **בחלא.** בחול שהיו פושטין בגדיהם שלא יבלו ומכסין ערותן בחול: **כרבי.** חורשים: **ועוסקין בחיי שעה.** דאפשר על ידי נכרים והקב"ה מחלק מזון וריוח לעושי רצונו: **משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש.** שנאמר (ישעיה סו) והאש לא תכבה והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר אף הנדונים בו במשמע מה שבתות למינוי שלהם אף חדשים למינוי שלהן והאי ודאי בפושעי גיהנם משתעי דכתיב לעיל מיניה ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי הכי תני לה בסדר עולם (פ"ו): **די לעולם.** בעוסקי תורה אני ואתה: **תרי מדאני.** חבילות של הדס להריח בשבת: **מדאני.** כמו מעדנות[ק] כימה (איוב לח): **אריך.** מתקן ומחליק: **פילי.** בקעים סדקים מחמת החול: **וקמצווחו ליה.** לר' שמעון שהדמעות מלוחין ומכאיבין את המכה בתחלתן: **אתקין מילתא.** כדרך שעשה יעקב כשניצול מיד עשו: **שלם בגופו.** שנתרפא מצלעתו: **שלם בתורתו.** שלא שכח תלמודו מפני טורח הדרך: **תיקן להם.** דברי חן וחנייה. ולי נראה מויקן את חלקת השדה[ר] לשון תיקון:

ואית

ה"ג ר"ת הלך רבי יהודה בן גרים וסיפר דברים ונשמעו למלכות. ויש ספרים שכתב בהן יהודה ואין נראה לרבינו תם דאמרינן בפרק קמא דמועד קטן (דף ט.) כי הוו מיפטרי ר' יהודה בן גרים ור"ש בן חלפתא מר' שמעון בן יוחי אמר ליה לבריה אנשים הללו אנשי צורה הם זיל גבייהו דליברכוך מכלל דגברא רבה היה ובסוף שמעתא ל"ג גל של עצמות בלשון גנאי אלא נח נפשיה:

עבד

מסורת הש"ס

א) [ברכות סג: מנחות קג:], ב) [ברכות סא.], ג) [שנאמר וממקדשי תחלו (יחזקאל ט) כך כתב רש"י כתובות ח: ד"ה חשיב את], ד) ע"ז ב:, ה) [קידושין פ:], ו) [תרגום של ויפשיטו וישלחו ועי' רש"י כתובות סה: ד"ה האי תנא וכו' ורש"י סוטה ח: ד"ה בהני אית להו], ז) [עי' תוספות לעיל יא. ד"ה כגון ר"ש], ח) [לעיל י. ביצה טו: תענית כא.], ט) [עדיות פ"ב מ"י ר"ה יז.], י) [גיר' הערוך מדני פי' מדן עיי"ן מובלע והוא מעדן כדכתיב מעדנות כימה איוב ל"ח ע"כ וע' סוכה יג: וברש"י שם ד"ה ראשי מעדנים וכו' ולכאורה טוב לגרוס הכא בגמרא וברש"י מעדני אסא], כ) [כלומר עורך בשר גופו ומתקנו ערוך ע"ש בערך ארך א], ל) [פ"ד סוה"א], מ) בס"א: מלך רומי.

נ) בס"א: הקול, ס) [לעיל לב:], ע) [דברים יא], פ) [דברים יא], צ) [קידושין כט], ק) [פי' קשרים], ר) [בראשית לג],

תורה אור השלם

1 וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח בֵּאלֹהִים יִתְהַלֵּל כָּל הַנִּשְׁבָּע בּוֹ כִּי יִסָּכֵר פִּי דוֹבְרֵי שָׁקֶר: תהלים סג יב

2 אִם לֹא תֵדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים: שיר השירים א ח

3 זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: שמות כ ז

4 שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים ה יא

5 וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיִּחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר: בראשית לג יח

גליון הש"ס

שם א"ל לבריה נשים דעתן קלה עליהן. עי' מג"א סס"י קנ"ו: שם בעידן צלויי לבשו. עיין לעיל דף יא ע"א תוס' ד"ה כגון רשב"י: גמ' במערתא אתא אליהו. בירושלמי פ"ט דשביעית הוא בענין אחר ועוד שם ענינים נפלאים מרשב"י: